

ОСНОВНІ ЕТАПИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Історичні аспекти розвитку професійно-технічних навчальних закладів висвітлені в педагогічних дослідженнях Н. Брехунець (“Навчальні заклади освіти України 50-60-х років ХХ століття”), В. Зайчука (“Зміст і форми підготовки кадрів у профтехучилищах сільськогосподарського профілю в Україні (1969-1994 рр.)”), О. Коханка (“Становлення і розвиток підготовки кваліфікованих робітничих кадрів із середньою освітою в Україні (1969-1994 рр.)”), І. Лікарчука (“Управління системами підготовки кваліфікованих робітників в Україні: педагогічний аспект (1888-1998)”), Т. Попової (“Педагогічні умови організації виробничої практики у професійно-технічних училищах швейного профілю в Україні (друга половина ХХ століття)”), М. Харламова (“Розвиток професійно-технічної освіти в УРСР у 1921-1929 рр.”) та ін.

Мета статті – дослідити основні етапи розвитку професійно-технічної освіти в Україні, проаналізувати основні нормативно-правові документи, які підтверджують модернізацію професійної освіти за період незалежності держави.

Перші праці, в яких було здійснено аналіз напрямів організації навчального процесу, вивчено нормативно-правову базу щодо створення та розвитку закладів, де здійснювалася підготовка робітничих кадрів, з’явилися в кінці ХІХ ст. – на поч. ХХ ст. (Н. Авдієнко, І. Анапов, І. Максін, С. Сірополко та ін.).

У повоєнні роки (1945-1949 рр.) створювалися наукові та методичні центри, в яких активно досліджувалися історичні аспекти розвитку професійно-технічних навчальних закладів. Ґрунтовні дослідження цієї сфери припадають на кінець ХХ ст., у 1974 р. створено Відділення педагогіки і психології професійно-технічної освіти у складі Академії педагогічних наук СРСР, однак ці дослідження були пов’язані з тогочасною дійсністю, проблеми української освіти вивчалися у контексті освіти СРСР.

Вперше періодизацію історії професійної підготовки робітничих кадрів, як зазначає І. Лікарчук, було розроблено А. Веселовим у праці “Професійно-технічна освіта в СРСР: Нариси з історії середньої та

нижчої профтехосвіти” у 1961 р. Дослідник виділяє п’ять періодів розвитку професійно-технічної освіти: 1) 1917-1920 роки; 2) 1921-1929 роки; 3) 1930-1940 роки; 4) 1941-1958 роки; 5) розпочався “з часу прийняття Верховною радою СРСР Закону про зміцнення зв’язку школи з життям і про подальший розвиток системи народної освіти в СРСР (кінець 1958 р.). Цей період триває і нині” [Цит. за: 11, с. 18].

Періодизація розвитку професійно-технічної освіти в Україні вперше була розроблена М. Пузановим та Г. Терещенком у праці “Нариси історії професійно-технічної освіти в Українській РСР” у 1980 р. [16, с. 4].

Вчені виділили такі періоди розвитку професійно-технічної освіти: 1) дореволюційний період (1917 р.); 2) період радянської системи професійно-технічної освіти (1917-1940 рр.); 3) розвиток державних трудових резервів (1940-1959 рр.); 4) подальший розвиток (1959-1980 рр.).

С. Батишев у праці “Нариси історії професійно-технічної освіти в СРСР” [2, с. 5] поділяє історію професійно-технічної освіти на дві частини: до 1917 р. та після 1917 р.

Перша частина поділяється на три періоди.

Перший – із початку XVIII ст. до середини XIX ст. – в цей час з’являються перші професійні навчальні заклади.

Другий – із середини XIX ст. і до 90-х рр. XIX ст. – держава потребує покращення економіки, у зв’язку з цим з’являються нові училища: залізничні, сільськогосподарські, мореплавні та інші.

Третій період – з 90-х рр. XIX ст. до 1917 р. – в 1888 р. було затверджено “Основне положення про промислові училища”, розроблені навчальні плани та програми, а також положення навчальних закладів. Здійснюється робота над формуванням загальних підходів до організації професійно-технічної освіти, видаються підручники, здійснюється підготовка викладачів для професійних шкіл.

Друга частина поділяється також на три періоди, які мають ще детальніший поділ.

Перший період – 1917-1940 рр.: 1917-1920 рр. – перебудова старої ремісничої школи, пошук нових форм підготовки кваліфікаційної робочої сили; 1921-1933 рр. – формування системи профтехосвіти, перетворення школи ФЗУ в основну форму підготовки кваліфікованої робочої сили, в цей період створюються наукові та методичні центри; 1933-1940 рр. – розвиток професійно-технічної школи за професійним спрямуванням, децентралізація управління навчальних закладів.

Другий період – 1940-1958 рр.: 1940-1945 рр. – створення шкіл та училищ трудових резервів, які стали основним джерелом поповнення заводів і фабрик кваліфікованими робітниками з числа неповнолітніх, які замінили дорослих, що пішли на війну; 1945-1958 рр. – удосконалення та спеціалізація навчальних закладів трудових резервів, виходить закон “Про зміцнення зв’язку школи з життям та подальшим розвитком системи народної освіти в СРСР”.

Третій період – 1959-1980 рр.: 1959-1965 рр. – створення єдиного типу профтехшколи – сільських і міських ПТНЗ, перехід їх на базу школи; 1966-1980 рр. – здійснюється перетворення професійно-технічних навчальних закладів у середні профтехучилища, які дають можливість здобути професійну і загальну середню освіту одночасно.

Важливою віхою підготовки робітничих кадрів стала постанова 1969 р. “Про заходи по дальшому поліпшенню підготовки кваліфікованих робітників у навчальних закладах системи професійно-технічної освіти”. Цей рік відзначає і С. Батишев, і О. Коханко, визначаючи його початком одного з важливих етапів розвитку профтехосвіти.

У 90-х роках ХХ століття почався новий період розвитку України як самостійної держави. Відбулися важливі зміни не лише в суспільно-політичних і соціально-економічних процесах, а й у системі освіти. Виникла необхідність поглиблено вивчати досвід минулих років, аналізувати шляхи розвитку професійно-технічної освіти, виявляти позитивні та негативні сторони.

Періодизація розвитку професійно-технічної освіти України вже як незалежної держави здійснена у дисертаційних дослідженнях О. Коханка (“Становлення і розвиток підготовки кваліфікованих робітничих кадрів із середньою освітою в Україні (1969-1994 рр.)”) та І. Лікарчука (“Управління системами підготовки кваліфікованих робітників в Україні: педагогічний аспект (1888-1998)”).

І. Лікарчук здійснив уточнення періодизації історії розвитку професійної підготовки робітників в Україні, що ґрунтувалися на важливих документальних свідченнях, деталізував хронологічні рамки першого та четвертого періодів, запропонованих М. Пузановим та Г. Терещенком.

І. Лікарчук на виділив такі періоди розвитку професійно-технічної освіти:

1) кінець 80-х років ХІХ ст. – до 1920 року – закладено нормативну базу для функціонування системи підготовки робітничих кадрів, відкривалися спеціалізовані професійні навчальні заклади (сільськогосподарські, промислової та жіночої освіти);

2) 1920-1929 рр. – створення та становлення української системи нижчої професійної освіти й уніфікація освітніх систем Росії та України;

3) 1929-1940 рр. – підпорядкування підготовки робітничих кадрів господарським наркоматам; створення галузевих систем підготовки кваліфікованих робітників;

4) 1940-1959 рр. – створення системи трудових резервів, що забезпечувала потреби країни у кваліфікованих робітничих кадрах;

5) 1959-1991 рр. – підготовка робітничих кадрів середніх профтехучилищ, перехід до єдиних навчальних планів і програм;

6) 1991 р. – дотепер – розбудова системи професійно-технічної освіти незалежної України, адаптація її до ринкової економіки, прийняття першого в історії України Закону “Про професійно-технічну освіту”.

Здійснивши таку періодизацію, І. Лікарчук робить висновок, що головними умовами, які вплинули на процес формування професійно-технічної освіти, стали зміни в соціально-економічному, науковому та полікультурному розвитку [11, с. 23].

О. Коханко обґрунтував етапи розвитку системи професійної підготовки робітничих кадрів впродовж 1969-1994 рр. та виділив п'ять етапів розвитку. В основу цієї періодизації покладено аналіз нормативно-правової та навчально-методичної бази, а також характеристика змісту і форм організації навчально-виховного процесу професійно-технічних навчальних закладів.

Перший період – 1949-1968 рр. – реорганізація закладів профтехосвіти в міські та сільські ПТУ (1959-1965 рр.) прийняття Закону “Про реорганізацію державних трудових резервів у державну систему професійно-технічної освіти” 1968 р.

Другий період – 1969-1975 рр. – перехід до підготовки кваліфікованих робітників із середньою освітою; створення Державного комітету професійно-технічної освіти (1969 р.); заснування та становлення СПТУ як навчальних закладів нового типу; прийняття типового Положення про науково-технічну інформацію в системі ПТО (1971 р.).

Третій період – 1976-1983 рр. – вдосконалення змісту і форм організації навчально-виховного процесу в СПТУ; нормативно-правове забезпечення основних напрямів діяльності СПТУ, зокрема положень про ПТНЗ; прийняття “Положення про майстра виробничого навчання” (1978 р.); визначення порядку навчально-методичного забезпечення ПТНЗ (1977 р.); надання педагогічним радам ПТНЗ права дозволу вступу випускників до денних навчальних закладів (1979 р.).

Четвертий період – 1984-1990 р. – утвердження СПТУ як єдиного типу ПТНЗ (1984 р.); подальше вдосконалення положень: про СПТУ, про виробничу практику; перехід до комп'ютеризації навчального процесу (1985 р.); затвердження підготовки за новим переліком професій (1987 р.); впровадження нових навчальних програм (1988 р.); надання профтехучилищам права здійснювати перепідготовку робітничих кадрів.

П'ятий період – 1991-1994 рр. – пошуки шляхів реформування системи ПТО відповідно до програми “Освіта (Україна ХХІ століття)”; створення нових організаційно-педагогічних форм підготовки кваліфікованих робітничих кадрів. Як зазначає О. Коханко, починаючи з 1991 р., відбувається зниження уваги до системи ПТО з боку державної влади, погіршується загальноосвітня підготовка учнів у профтехучилищах, зменшується кількість абітурієнтів і випускників ПТНЗ [10, с. 6].

Аналізуючи історико-педагогічні дослідження розвитку професійної освіти, що здійснювалися на теренах колишніх соціалістичних країн (Польща, Болгарія, Німеччина та ін.), слід зазначити, що відбувалася взаємна співпраця та обмін досвідом. Тому можемо здійснити порівняльну характеристику періодизації розвитку ПТО. А. Каплун у дисертаційному дослідженні “Розвиток систем підготовки кваліфікованих робітників у Болгарії і Польщі (кінець ХІХ – ХХ ст.)” здійснив періодизацію процесу становлення і розвитку систем професійної освіти у Болгарії та Польщі, виділивши такі періоди:

I період – зародження систем професійної освіти (1880-1920 рр.);

II період – становлення професійної освіти у міжвоєнний та воєнний час (1920-1945 рр.);

III період – розвиток професійно-технічної освіти у період індустріального суспільства (1945-1990 рр.).

Останній період дослідник умовно поділив на такі етапи:

– здійснення професійної освіти з присвоєнням випускникам професійної кваліфікації (1945-1968 рр.);

– поєднання середньої та професійної освіти з подальшим присвоєнням професійної кваліфікації (1968-1990 рр.);

IV період – розвиток професійної освіти Болгарії та Польщі в умовах європейської інтеграції (1990-2010 рр.) [8 с. 26].

Н. Абашкіна у дисертації “Розвиток професійної освіти в Німеччині (кінець ХІХ – ХХ ст.)” також наводить подібну періодизацію, виділяючи чотири етапи: кінець ХІХ – перша половина ХХ ст.; 1945-1970 рр.; 1970-1990 рр.; 1990-1998 рр., зазначаючи, що така хронологічна періодизація дослідження ґрунтується на визначенні етапів

об'єктивного соціально-політичного, економічного і культурного розвитку Німеччини та врахуванні особливостей розвитку системи загальної освіти і системи професійної освіти у цій країні [1, с. 6].

Як бачимо, 1969 р. – початок важливого етапу розвитку професійно-технічної освіти, про що свідчать періодизації, які здійснили Н. Абашкіна і А. Каплун. У періодизаціях, які запропонували С. Батишев та О. Коханко, також 1969 р. визначається початком нового важливого етапу розвитку ПТО.

Після розвалу СРСР в Україні відбулося падіння виробництва, інфляція, зменшилося державне замовлення на підготовку працівників, скоротилися потреби у кваліфікованих робітниках певних професій. Відчутним став попит на працівників, наприклад, у сфері обслуговування (туризм, готельна справа, бізнес), з'явилися нові професії, які потребують висококваліфікованих працівників. Постала потреба якісної підготовки висококваліфікованих фахівців, а особливо фахівців сфери обслуговування, бо саме ця сфера в економічно розвинутих країнах є однією з важливих складових економіки. Професійно-технічні навчальні заклади змушені були модернізуватися, щоб підготувати висококваліфікованих фахівців. Тому важливою функцією професійно-технічних навчальних закладів є професійна підготовка учнів до оволодіння професією та підвищення їхнього професійного рівня, перекваліфікація робітників, здійснення професійного навчання персоналу на виробництві, забезпечення ринку праці кваліфікованими робітниками.

Професійно-технічна освіта України безпосередньо пов'язана з соціально-економічним розвитком держави. Відштовхуючись від основних етапів розвитку економіки країни, можемо проаналізувати зміни у професійно-технічній освіті. Н. Ничкало зазначає, що “профтехосвіта має розглядатися не тільки як компонент соціальної сфери, а й як галузь, глибоко інтегрована в економіку” [5, с. 735].

Економісти визначають і обґрунтовують такі періоди трансформації економіки України:

- 1991-1994 рр. – лібералізація й обвальне падіння виробництва;
- 1995-1998 рр. – активізація протидії кризовим процесам і уповільнення темпів падіння в економіці;
- з 1999 р. – стабілізація економіки і відновлення темпів її зростання [12].

В. Греченко пропонує виділити в історії незалежної України 4 основні етапи [4, с. 9]:

- 1) 1991-1996 рр. – початковий;

- 2) 1997-2004 рр. – становлення;
- 3) 2005-2010 рр. – “пост революційний” етап;
- 4) з 2010 р. – по теперішній час – етап реформування.

З часу незалежності України було прийнято ряд нормативно-правових документів, що мали важливе значення для розвитку професійно-технічної освіти:

1. Указ “Про основні напрями реформування професійно-технічної освіти в Україні” (1996 р.).

2. Закон “Про професійно-технічну освіту” (10.02.1998 р.).

3. Закон “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань професійно-технічної освіти” (04.11.2004 р.).

4. Постанова “Про стан і перспективи розвитку професійно-технічної освіти в Україні” (2003 р.).

5. Акт “Про затвердження Порядку працевлаштування випускників професійно-технічних навчальних закладів” (2010 р.) та ін.

В Україні до 1991 р. (Радянський Союз) функціонував єдиний тип навчального закладу – професійно-технічне училище, яке здійснювало свою діяльність за єдиними навчальними планами та програмами на величезній території (Україна, Словаччина, Угорщина). Нові соціально-економічні умови з 1991 р. стали поштовхом створення професійно-технічних навчальних закладів нового типу для підготовки кваліфікованих робітників. Першими в Україні закладами професійно-технічної освіти нового типу стали Вищі професійні училища (ВПУ). У Законі України “Про професійно-технічну освіту” (1998 р.) міститься перелік навчальних закладів, які належать до професійно-технічних навчальних закладів, а саме: професійно-технічне училище відповідного профілю, вище професійне училище, художнє професійно-технічне училище, центр професійно-технічної освіти, навчально-виробничий центр, центр підготовки і перепідготовки робітничих кадрів та інші [7].

Багатотиповість навчальних закладів свідчить про вагомий розвиток професійно-технічної освіти початку ХХІ ст. Як зазначалося вище, з 1999 р. відбувається стабілізація економіки і відновлення темпів її зростання, тому щодо модернізації професійно-технічної освіти за часів незалежності слід зазначити, що навчальні заклади перетворюються на багатоступеневі та багатопрофільні, бо у 1999 р. було прийняте Положення про ступеневу професійно-технічну освіту [13]. Відповідно до ступенів професійно-технічної освіти встановлюється три атестаційні рівні професійно-технічних навчальних закладів.

До професійно-технічних навчальних закладів першого атестаційного рівня належать: навчальні курси певного професійного спрямування, професійні школи, навчально-курсівні комбінати; автомобільні навчальні комбінати, інші прирівняні до них навчальні заклади. Нормативний термін навчання визначається навчальними планами і програмами, але не повинен перевищувати 1 року.

До професійно-технічних навчальних закладів другого атестаційного рівня належать: професійно-технічні училища відповідного профілю, професійно-художні училища, художні професійно-технічні училища, училища-агрофірми, училища-заводи, навчально-виробничі центри, навчальні центри, інші прирівняні до них навчальні заклади. Нормативний термін навчання визначається державними стандартами професійно-технічної освіти, але не повинен перевищувати:

- а) для осіб, які мають повну загальну середню освіту, – 1,5 року;
- б) для осіб, які мають базову загальну середню освіту і здобувають повну загальну середню освіту, – 4 роки;
- в) для осіб, які мають базову загальну середню освіту або, як виняток, не мають її і поки не здобувають повну загальну середню освіту, – 2 роки.

До професійно-технічних навчальних закладів третього атестаційного рівня належать: вищі професійні училища, вищі художні професійно-технічні училища; вищі училища-агрофірми, центри професійно-технічної освіти, центри підготовки і перепідготовки робітничих кадрів, інші прирівняні до них навчальні заклади. Нормативний термін навчання визначається державними стандартами професійно-технічної освіти, але не повинен перевищувати 2 роки [13].

У 1991 р. відбулося прийняття Концепції професійної освіти, а через 13 років у 2004 р. затверджена наступна Концепція [9]. Відбувалися зміни в соціально-економічному розвитку (зростання безробіття, зміни форм власності, стрімкий розвиток ринку праці), тому розвиток таких подій вимагав змін у професійно-технічній освіті; забезпечення конкурентоспроможності майбутніх фахівців із високим рівнем освіченості. Потреба та важливість цієї Концепції є новим етапом до “трансформації галузі в систему професійної освіти і навчання” [12, с. 103].

У Концепції розвитку професійно-технічної (професійної) освіти в Україні (2004) обґрунтовано положення про систему професійно-технічної (професійної) освіти як складову системи освіти України. Основний зміст цього документа спрямований на допрофесійну підготовку, професійну підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації робітників, професійне навчання персоналу на виробництві

та навчання безробітних громадян. “Отже, Концепція розвитку професійної освіти України як теоретичний документ окреслює нові підходи і перспективне бачення піднесення цієї галузі на рівень вимог і завдань ХХІ століття” [12, с. 98].

Аналіз нормативно-правових актів дозволив виявити тенденцію розвитку, модернізації та вдосконалення якості професійно-технічної освіти.

Таким чином, професійно-технічна освіта за час незалежності України зазнала значних змін під впливом соціальних, економічних і політичних процесів. Розвиток держави має безпосередній вплив на розвиток освіти, а саме професійно-технічної, яка здійснює підготовку висококваліфікованих робітничих кадрів. Наведення основних етапів періодизації розвитку професійно-технічної освіти України доводить доцільність здійснення аналізу професійно-технічної освіти за часів незалежності на підставі аналізованих нормативно-правових документів. Доцільно також проаналізувати іншу документальну базу, яка підтверджує процеси модернізації професійної освіти за період незалежності держави.

Посилання:

1. *Абашкіна Н. В.* Розвиток професійної освіти в Німеччині (кінець ХІХ – ХХ ст.) : автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04. / *Н. В. Абашкіна*. — К. : Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України, 1999. — 44 с.
2. *Батышев С. Я.* Очерки истории профессионально-технического образования в СССР / под. ред. *С. Я. Батышева*. — М. : Педагогика, 1981. — 352 с.
3. *Брехунець Н. С.* Навчальні заклади освіти України 50-80-х років ХХ ст.: історіографія : автореф. дис... канд. іст. наук : 07.00.06. / *Н. С. Брехунець*. — К. : Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2006. — 15 с.
4. *Греченко В. А.* Етапи державотворення незалежної України (1991-2011) // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. — 2011. — № 2 (53), Спеціальний випуск “Незалежній Україні – 20 років”. — [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://visnyk.univd.edu.ua/?action=publications&pub_name=visnik&pub_id=276589&mid=8&year=2011&pub_article=283188
5. Енциклопедія освіти / гол. ред. *В. Г. Кремень*. — Київ : Юрінком Інтер, 2008. — 1040 с.
6. *Зайчук В. О.* Зміст і форми підготовки кадрів у профтехучилищах сільськогосподарського профілю в Україні [Текст] : дис... канд. пед. наук :13.00.01 / *Зайчук Валентин Олександрович*. — К., 1994. — 249 с.
7. Закон України “Про професійно-технічну освіту” // Професійно-технічна освіта. — 1998. — № 1. — С. 2-12.
8. *Каплун А. В.* Розвиток систем підготовки кваліфікованих робітників у Болгарії і Польщі (кінець ХІХ – ХХ ст.) : автореф. дис... канд. пед. наук : 13.00.04 / *А. В. Каплун*. — К., 2011. — 44 с.
9. Концепція розвитку професійно-технічної (професійної) освіти в Україні // Професійно-технічна освіта. — 2004. — № 3. — С. 5-7.

10. *Коханко О. М.* Становлення і розвиток підготовки кваліфікованих робітничих кадрів з середньою освітою в Україні (1969-1994 рр.) : автореф. дис. канд. пед. наук : 13.00.01. / *О. М. Коханко*. — К. : Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України, 1995. — 24 с.
11. *Лікарчук І. Л.* Управління системами підготовки кваліфікованих робітників в Україні: педагогічний аспект (1888 –1998 роки) : монографія / *І. Л. Лікарчук*. — К. : Вища школа, 1998. — 256 с.
12. *Ничкало Н. Г.* Трансформація професійно-технічної освіти України / *Н. Г. Ничкало*. — К. : Педагогічна думка, 2008. — 200 с.
13. Положення про ступеневу професійно-технічну освіту. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/956-99-%D0%BF>
14. *Попова Т. І.* Педагогічні умови організації виробничої практики у професійно-технічних училищах швейного профілю в Україні (друга половина ХХ століття) : автореф. дис... канд. пед. наук : 13.00.01 / *Т. І. Попова*. — Х. : Харківський національний педагогічний університет імені Г. Сковороди, 2007. — 25 с.
15. Профтехосвіта України: ХХ століття : енциклопед. вид. / АПН України, Ін-т педагогіки і психології проф. освіти ; упоряд.: *Н. Ничкало, І. Лікарчук, Н. Падун* [та ін.] ; наук. рада: *В. Кремень* (голова), *А. Гуржій, С. Дорогуцьов* [та ін.]. — К.: АртЕк, 2004. — 872 с.
16. *Пузанов М. Ф.* Нариси історії професійно-технічної освіти в Українській РСР / *М. Ф. Пузанов, Г. І. Терещенко*. — К. : Вища школа, 1980. — 232 с.
17. *Харламов М. І.* Розвиток професійно-технічної освіти в УРСР у 1921-1929 рр. : автореф. дис... канд. іст. наук : 07.00.01. / *М. І. Харламов*. — Х. : Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2011. — 27 с.

References (translated and transliterated)

1. *Abashkina N. V.* Rozvytok profesiinoi osvity v Nimechchyni (kinets XIX – XX st.) : avtoref. dys... kand. ped. nauk: 13.00.04 (The development of vocational education in Germany (the end of the 19th – 20th centuries): Abstract of Ph.D. thesis in pedagogical sciences). Kyiv: Institute of Pedagogy and Psychology of Vocational Education, 1999. 44 p.
2. *Batyshev S. Ya.* Ocherki istorii professional'no-tehnicheskogo obrazovaniya v SSSR (Essays on the history of vocational education in the USSR). / *S. Ya. Batyshev* (ed.). Moscow, 1981. 352 p.
3. *Brehunets N. S.* Navchalni zaklady osvity Ukrainy 50-80kh rokiv XX st.: istoriografiiia : avtoref. dys... kand. ist. nauk : 07.00.06 (Educational institutions in Ukraine in the years of 50-80 of the twentieth century: historiography : Author's abstract of Ph. D. thesis in historical sciences). Kyiv, Taras Shevchenko National University, 2006. 15 p.
4. *Hrechenko V. A.* Etapy derzhavotvorennia nezaleznoi Ukrainy (1991-2011) (Stages of state independence of Ukraine (1991-2011)) // Bulletin of Kharkiv National University of Internal Affairs, 2011. № 2 (53). Special Issue “Independent Ukraine – 20 years”. — [Electronic resource] — Mode of access : http://visnyk.univd.edu.ua/?action=publications&pub_name=visnik&pub_id=276589
5. Entsyklopediia osvity (Encyclopedia of education). / *V. H. Kremen* (Ed.-in-chief). Kyiv, 2008. 1040 p.
6. *Zaychuk V. A.* Zmist i formy pidhotovky kadriv u proftekhuchylyshchakh silskohospodarskoho profilu v Ukraini : dys... kand. ped. nauk :13.00.01 (The contents and forms of training at vocational agricultural schools in Ukraine : Ph.D. thesis in pedagogical sciences). Kyiv, 1994. 249 p.
7. Zakon Ukrainy “Pro profesiino-tekhnicnu osvitu” (The Law of Ukraine “On Vocational Education”). // Vocational Education, 1998. № 1. P. 2—12.
8. *Kaplun A. V.* Rozvytok system pidhotovky kvalifikovanykh robitnykiv u Bolharii i Polshchi (kinets XIX – XX st.) : avtoref. dys... kand. ped. nauk : 13.00.04 (Develop-

- ment of training system of skilled workers in Bulgaria and Poland (the end of 19th – 20th centuries): Abstract of Ph. D. thesis in pedagogical sciences). Kyiv, 2011. 44 p.
9. Kontsepsiia rozvytku profesiino-tekhnichnoi (profesiinoi) osvity v Ukraini (The concept of vocational (professional) education in Ukraine). // Vocational Education, 2004. № 3. P. 5—7.
 10. *Kokhanko O. M.* Stanovlennia i rozvytok pidhotovky kvalifikovanykh robotnychykh kadriv z serednoiu osvitoiu v Ukraini (1969-1994 rr.) : avtoref. dys. kand. ped. nauk : 13.00.01 (Formation and development of training skilled labor force with secondary education in Ukraine (1969-1994): Abstract of Ph. D. thesis in pedagogical sciences). Kyiv: Institute of Pedagogy and Psychology of Vocational Education, 1995. 24 p.
 11. *Likarchuk I. L.* Upravlinnia systemamy pidhotovky kvalifikovanykh robotnykiv v Ukraini: pedahohichni aspekt (1888 –1998 roky) : monohrafiia (Management of systems of skilled workers training in Ukraine: pedagogical aspect (1888 -1998): monograph). Kyiv, 1998. 256 p.
 12. *Nychkalo N. H.* Transformatsiia profesiino-tekhnichnoi osvity Ukrainy (Transformation of Vocational Education of Ukraine). Kyiv, 2008. 200 p.
 13. Polozhennia pro stupenevu profesiino-tekhnicnu osvitu (Regulations on a stepwise vocational education). — [Electronic resource]. — Mode of access: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/956-99-%D0%BF>
 14. *Popova T. I.* Pedahohichni umovy orhanizatsii vyrobnychoi praktyky u profesiino-tekhnicnykh uchylshchakh shveinoho profilu v Ukraini (druha polovyny XX stolittia) : avtoref. dys... kand. ped. nauk : 13.00.01 (Pedagogical conditions of industrial practice at vocational schools of sewing profile in Ukraine (the second half of the 20th century) : Abstract of Ph.D. thesis in pedagogical sciences). Kharkiv, H. Skovoroda National Pedagogical University, 2007. 25 p.
 15. Proftekhosvita Ukrainy: XX stolittia : entsykloped. vyd. (Vocational education in Ukraine: the twentieth Century: encyclopedia / Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Institute of Pedagogy and Psychology of Vocational Education; Compiled by *N. Nychkalo, I. Likarchuk, N. Padun* [et al.]; Scientific Council: *V. Kremen*, (Chairman), *A. Hurzhiy, S. Dorohuntsov* [et al.]. Kyiv, 2004. 872 p.
 16. *Puzanov M. F., Tereshchenko H. I.* Narysy istorii profesiino-tekhnichnoi osvity v Ukrainiskii RSR (Essays on the history of vocational education in the Ukrainian SSR). Kyiv, 1980. 232 p.
 17. *Kharlamov M. I.* Rozvytok profesiino-tekhnichnoi osvity v URSS u 1921-1929 rr avtoref. dys... kand. ist. nauk : 07.00.01 (Development of Vocational Education in the USSR in 1921-1929 : Author's abstract of Ph.D. thesis in historical sciences). Kharkiv, V. N. Karazin National University, 2011. 27 p.

Стаття надійшла до редакції 09.10.2013

Л. Зельман

Основные этапы развития профессионально-технического образования в Украине

Изложены основные подходы к периодизации профессионально-технического образования, в частности рассмотрены этапы развития профессионально-технического образования в независимой Украине в контексте общественно-политических и социально-экономических условий развития государства. Осуществлен анализ отдельных нормативно-правовых документов, регламентирующих деятельность профессионально-технического образования. Главными условиями, которые повлияли на процесс формирования профессионально-технического образования, стали изменения в социально-экономическом, научном и культурном развитии страны. Профессионально-технические учебные заведения вынуждены были модернизироваться в таких условиях, чтобы подготовить высококвалифицированных специалистов. Под влиянием экономических, социальных и политических процессов Украина за время независимости претерпела значительные изменения. Характеристика основных этапов периодизации

развития профессионально-технического образования Украины доказывает целесообразность изучения особенностей профессионально-технического образования в период независимости на основании рассматриваемых нормативно-правовых документов.

Ключевые слова: профессионально-техническое образование, периодизация, подготовка квалифицированных работников, нормативно-правовые документы.

L. Zelman

Main Stages of Vocational Education Development in Ukraine

The article deals with the basic approaches to periodization of vocational education, in particular the stages of development of vocational education in the independent Ukraine in the context of socio-political and socio-economic conditions of the state. The author analyzes certain legal documents regulating the activities of vocational education. The main conditions that have influenced the formation of vocational education are the changes in the socio-economic, scientific and cultural development of the country. Vocational schools were forced to modernize in such conditions, to prepare highly qualified specialists. Under the influence of economic, social and political processes in the time of independence, Ukraine has undergone significant changes. Characteristics of the main stages of vocational education development in Ukraine demonstrates the desirability of examining the features of vocational education in the period of independence on the basis of considered legal documents.

Keywords: vocational education, periodization, skilled workers training, legal documents

Рецензент – кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник А. О. Молчанова